Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (трети състав)

21 март 2019 година*

„Преюдициално запитване — Директива 93/13/ЕИО — Приложно поле — Член 2, буква б) и буква в) — Понятия „потребител“ и „продавач или доставчик“ — Финансиране на покупката на основно жилище — Жилищен заем, предоставен от работодател на негов служител и на съпруга на този служител, който е солидарен съдлъжник“

По дело C-590/17

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Cour de cassation (Франция) с акт от 4 октомври 2017 г., постъпил в Съда на 12 октомври 2017 г., в рамките на производство по дело

Henri Pouvin,

Marie Dijoux, по мъж Pouvin,

срещу

Électricité de France (EDF),

СЪДЪТ (трети състав),

състоящ се от: M. Vilaras, председател на четвърти състав, изпълняващ функцията на председател на трети състав, J. Malenovský, L. Bay Larsen, M. Safjan (докладчик) и D. Šváby, съдии,

генерален адвокат: M. Bobek,

секретар: R. Şereş, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 12 септември 2018 г.,

като има предвид становищата, представени:

– за Pouvin и Dijoux, по мъж Pouvin, от J. Buk Lament, avocate,

– за Électricité de Франция (EDF), от E. Piwnica, avocat,

– за френското правителство, от D. Colas, J. Traband и A.-L. Desjonquères, в качеството на представители,

* Език на производството: френски.

– за гръцкото правителство, от M. Tassopoulou, D. Tsagkaraki, C. Fatourou и K. Georgiadis, в качеството на представители,

– за Европейската комисия, от N. Ruiz García и C. Valero, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 15 ноември 2018 г.,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 2, букви б) и в) от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273).

2 Запитването е отправено в рамките на спор между г-н Henri Pouvain и г-жа Marie Dijoux, по мъж Pouvin, от една страна, и от друга страна, Électricité de France (EDF), по повод на искане за плащане на неизплатените суми по жилищен заем, отпуснат от това дружество на последните.

Правна уредба

Правото на Съюза

3 Девето, десето и четиринадесето съображение от Директива 93/13 гласят:

„като има предвид, че […] лицата, придобиващи стоки и ползващи услуги, следва да са защитени от злоупотреба с положение от страна на продавача или предоставящото услуги лице, по-специално срещу едностранно установени договори с общи условия и неравноправно изключване на основни права от договори;

като има предвид, че по-ефективна защита на потребителите може да се осъществи чрез приемане на еднакви правила относно неравноправните клаузи; като има предвид, че тези правила следва да се прилагат за всички договори, сключени между продавачи и предоставящи услуги лица от една страна, и потребители; като има предвид, че в резултат на това от сферата на действие на настоящата директива трябва да се изключат трудовите договори, договорите във връзка с наследствени права, договорите в областта на семейното право и дружествени договори и устави на дружества;

[…]

като има предвид, че […] настоящата директива се прилага и по отношение търговска дейност в публично-правен контекст“.

4 Съгласно член 1, параграф 1 от тази директива:

„Настоящата директива има за цел да сближи законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки относно неравноправните клаузи в договори, сключвани между продавач или доставчик и потребител“.

5 Член 2 от Директивата предвижда:

„По смисъла на настоящата директива:

[…]

б) „потребител“ означава всяко физическо лице, което в качеството си на страна по договорите, предмет на настоящата директива, участва поради интереси, които са извън рамките на неговата търговска или професионална дейност;

в) „продавач или доставчик“ означава всяко физическо или юридическо лице, което в качеството си на страна по договорите, предмет на настоящата директива, участва поради интереси, които са свързани със занятието, стопанската дейност или професията му, независимо дали в публичноправен или частноправен контекст“.

Френското право

6 Член L.132-1 от Code de la consommation (Кодекс за потреблението), в неговата редакция, приложима към спора по главното производство, транспонира Директива 93/13 във френското право.

7 Съгласно първа алинея от този член:

„В договорите, сключени между, от една страна, продавач или доставчик, и от друга, потребител или лице, което не е продавач или доставчик, неравноправни са тези клаузи, които имат за цел или за предмет да създадат, в ущърб на лицето, което не е продавач или доставчик или потребител, значителна неравнопоставеност между правата и задълженията по договора“.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

8 На 3 април 1995 г. EDF предоставя на г-н Pouvin, служител на това дружество, и на неговата съпруга (наричани по-нататък „заемателите“) заем по механизъм за подпомагане на придобиването на собственост, за закупуване на основно жилище в размер на 57 625,73 EUR, който следва да се погасява на 240 месечни вноски, разпределени на два периода за изплащане от десет години, при съответни лихвени проценти от 4,75 % и 8,75 % (наричан по-долу „договорът за заем“).

9 Съгласно член 7 от този договор за заем същият ще бъде прекратен автоматично, в случай че заемателят престане да бъде член на персонала на EDF, независимо от основанието за това. В резултат от тази клауза при прекратяване на трудовия договор връщането на заетата сума става незабавно изискуемо, дори без да е налице неизпълнение от страна на заемателите.

10 Тъй като г-н Pouvin напуска EDF на 1 януари 2002 г., заемателите спират да плащат погасителните вноски по заема.

11 На 5 април 2012 г., след като прилага клаузата за автоматично прекратяване на договора за заем, в случай че заемателят престане да бъде член на персонала на EDF, това дружество предявява иск срещу заемателите за изплащането на сумата от 50 238,37 EUR, включваща неиздължената главница и лихвите към 1 януари 2002 г., както и на сумата от 3 517 EUR, дължима съгласно клауза за неустойка по договора.

12 С решение от 29 март 2013 г. Tribunal de grande instance de Saint-Pierre (Областен съд Сен Пиер, Франция) обявява за неравноправна клаузата за автоматично прекратяване на договора за заем, в случай че съответният служител престане да бъде член на персонала на EDF. Поради това тази юрисдикция отхвърля установителния иск на EDF за автоматично прекратяване на посочения договор. В същото време посочената юрисдикция постановява разваляне на същия договор поради неплащане на погасителните вноски по заема и осъжда солидарно заемателите да платят на EDF сумата 44 551,84 EUR, върху която е начислена лихва в размер на 6 %, считано от 5 април 2012 г., както и сумата от 3 118,63 EUR, върху която е начислена лихва в размер на 6 %, считано от постановяването на съдебното решение за вредите, които EDF е претърпяло поради неизпълнението от страна на заемателите.

13 С решение от 12 септември 2014 г. Cour d'appel de Saint-Denis (Апелативен съд Сен Дьони, Франция) отменя решението от 29 март 2013 г. и постановява автоматичното прекратяване на разглеждания договор, настъпило на 1 януари 2002 г. В резултат от това той осъжда заемателите да платят на EDF сумата от 50 238,37 EUR, върху която е начислена лихва в размер на 6 %, считано от 1 януари 2002 г., като платените след тази дата суми следва да се приспаднат. Освен това тази юрисдикция осъжда заемателите да платят на EDF сумата от 3 517 EUR, върху която се начислява законната лихва, считано от 1 януари 2002 г., на основание на клаузата за неустойка.

14 Всъщност тази юрисдикция приема, че член L.132-1 от Code de la consommation не се прилага в конкретния случай, тъй като EDF е сключило договора за заем в качеството си на работодател и следователно не можело да се счита за „продавач или доставчик“ по смисъла на този член.

15 Заемателите подават касационна жалба срещу това съдебно решение, поддържайки, че имат качеството на потребители и се позовават на практиката на Cour de cassation (Касационния съд, Франция), че се счита за неравноправна клаузата, предвиждаща разваляне на договора за заем поради причина, която е външна за договора.

16 Cour de cassation счита, че въпросите, повдигнати в рамките на основанието, от които зависи разрешаването на спора, изискват тълкуване, което да бъде в съответствие с член 2 от Директива 93/13.

17 При тези условия Cour de cassation решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Трябва ли член 2 от [Директива 93/13] да се тълкува в смисъл, че дружество, като дружеството EDF, действа като продавач или доставчик, когато отпуска на служител жилищен заем по механизма за подпомагане на придобиването на жилище, до който се допускат само членовете на персонала на дружеството?

2) Трябва ли член 2 от [Директива 93/13] да се тълкува в смисъл, че дружество, като дружеството EDF, действа като продавач или доставчик, когато отпуска такъв жилищен заем на съпруга на служител, който не е член на персонала на посоченото дружество, но е солидарен съдлъжник?

3) Трябва ли член 2 от [Директива 93/13] да се тълкува в смисъл, че служителят на дружество, като дружеството EDF, който взема от него такъв жилищен заем, действа като потребител?

4) Трябва ли член 2 от [Директива 93/13] да се тълкува в смисъл, че съпругът на този служител, който сключва същия договор за заем не в качеството си на служител на дружеството, а на солидарен съдлъжник, действа като потребител?“.

По преюдициалните въпроси

18 С поставените въпроси, които следва да се разгледат заедно, запитващата юрисдикция иска да установи по същество дали член 2, букви б) и в) от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, от една страна, че служителят на предприятие и неговият съпруг, които сключват с това предприятие договор за заем, какъвто по принцип могат да сключват само членовете на персонала на посоченото предприятие и който е предназначен за придобиването на недвижима вещ за честни цели, следва да се считат за „потребители“ по смисъла на този член 2, буква б), и от друга страна, що се отнася до предоставянето на подобен заем, дали същото това предприятие следва да се счита за „продавач или доставчик“ по смисъла на посочения член 2, буква в).

19 Най-напред трябва да се напомни, че както гласи десето съображение от Директива 93/13, еднаквите правила относно неравноправните клаузи следва да се прилагат за „всички договори“, сключени между „продавач или доставчик“ и „потребител“, така както те са дефинирани в член 2, букви б) и в) от тази директива (решение от 17 май 2018 г., Karel de Grote — Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, т. 46).

20 По-нататък, второ съображение от Директива 93/13 гласи, че „от сферата на действие на [тази] директива трябва да се изключат трудовите договори“.

21 При тези условия следва да се провери дали обстоятелството, че страните по договор за заем като разглеждания в главното производство са обвързани помежду си и с трудов договор, има влияние върху съответните им качества на „потребител“ и на „продавач или доставчик“ по смисъла на член 2, букви б) и в) от Директива 93/13, що се отнася до договора за заем.

22 В това отношение съгласно посоченото определение „потребител“ означава всяко физическо лице, което в качеството си на страна по договорите, предмет на споменатата директива, участва поради интереси, които са извън рамките на неговата търговска или професионална дейност. „Продавач или доставчик“ пък означава всяко физическо или юридическо лице, което в качеството си на страна по договорите, предмет на Директива 93/13, участва поради интереси, които са свързани със занятието, стопанската дейност или професията му, независимо дали в публичноправен или частноправен контекст.

23 Съгласно постоянната практика на Съда Директива 93/13 дефинира договорите, към които се прилага, според качеството на страните по тях — в зависимост от обстоятелството дали те действат или не действат в рамките на осъществяваната от тях търговска или професионална дейност (решение от 17 май 2018 г., Karel de Grote — Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, т. 53 цитираната съдебна практика).

24 Що се отнася на първо място до понятието „потребител“ по смисъла на член 2, буква б) от Директива 93/13, това понятие е обективно и не зависи от познанията, които съответното лице може да има, или от информацията, с която то действително разполага (решение от 3 септември 2015 г., Costea, C-110/14, EU:C:2015:538, т. 21).

25 В това отношение следва да се напомни, че потребителят е в положение на по-слаба страна спрямо продавача или доставчика от гледна точка както на преговорните си възможности, така и на степента си на информираност, като това го принуждава да приема предварително установените от продавача или доставчика условия, без да може да повлияе на съдържанието им (решение от 3 септември 2015 г., Costea, C-110/14, EU:C:2015:538, т. 18 цитираната съдебна практика).

26 Когато е сезиран със спор по договор, който би могъл да попада в приложното поле на посочената директива, националният съд трябва с оглед на всички доказателства по делото, и по-специално с оглед на клаузите по договора, да провери дали съответното лице, което е страна по посочения договор, може да бъде квалифицирано като „потребител“ по смисъла на Директива 93/13. За тази цел националният съд трябва да вземе предвид всички обстоятелства по делото, и в частност естеството на представляващата предмет на разглеждания договор стока или услуга, за да установи целта на придобиването или съответно на получаването ѝ (решение от 3 септември 2015 г., Costea, C-110/14, EU:C:2015:538, т. 22 и 23).

27 Съдът вече е постановил, че макар да е прието, че адвокатите имат висока степен на техническа компетентност, те могат да се считат за потребители по смисъла на член 2, буква б) от Директива 93/13, когато сключват договор, който няма отношение към професионалната им дейност (вж. в този смисъл решение от 3 септември 2015 г., Costea, C-110/14, EU:C:2015:538, т. 26 и 27).

28 Широкият обхват на понятието „потребител“ по смисъла на член 2, буква б) от Директива 93/13 позволява да се осигури защитата, предоставяна от тази директива на всички физически лица, които се намират в положение на по-слаба страна, посочено в точка 25 от настоящото решение.

29 От гореизложеното следва, че обстоятелството, че дадено физическо лице сключва договор със своя работодател, който не е трудов договор, не пречи само по себе си това лице да бъде квалифицирано като „потребител“ по смисъла на член 2, буква б) от Директива 93/13.

30 Освен това, както посочва генералният адвокат в точка 60 от заключението си, обстоятелството, че някои видове потребителски договори могат да се сключват само от определени групи потребители, не лишава последните от качеството им потребители по смисъла на член 2, буква б) от Директива 93/13.

31 Все пак изключването от приложното поле на Директива 93/13 на множество договори, сключени от потребители с техните работодатели, би лишило всички тези потребители от предоставената от директивата защита (вж. по аналогия решение от 15 януари 2015 г., Šiba, C-537/13, EU:C:2015:14, т. 29).

32 Що се отнася до изключването на трудовите договори от приложното поле на Директива 93/13 е от значение да се отбележи, че както посочва генералният адвокат в точка 58 от заключението си, договор за заем като разглеждания в делото по главното производство, не урежда трудово правоотношение, нито условията на труд и следователно не може да се квалифицира като „трудов договор“.

33 На второ място, що се отнася до понятието „продавач или доставчик“ по смисъла на член 2, буква в) от Директива 93/13 е от значение да се напомни, че волята на законодателя на Съюза е да утвърди широко разбиране за това понятие (решение от 17 май 2018 г., Karel de Grote — Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, т. 48 цитираната съдебна практика).

34 Всъщност, от една страна, употребата на думата „всяко“ в посочената разпоредба ясно показва, че всяко физическо или юридическо лице трябва да се смята за „продавач или доставчик“ по смисъла на Директива 93/13, щом упражнява дейност по занятие, стопанска дейност или професия (решение от 17 май 2018 г., Karel de Grote — Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, т. 49).

35 От друга страна, това понятие се отнася до всяка дейност по занятие, стопанска дейност или професия, „независимо дали в публичноправен или частноправен контекст“. Затова член 2, буква в) от Директива 93/13 може да се прилага по отношение на образуванията, независимо

дали имат стопанска или нестопанска цел, без да изключва тези, които изпълняват задача в общ интерес (вж. в този смисъл решение от 17 май 2018 г., Karel de Grote — Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, т. 50 и 51).

36 Понятието „продавач или доставчик“ по смисъла на член 2, буква в) от Директива 93/13 е функционално понятие, предполагащо преценка дали договорното правоотношение попада сред дейностите, които лицето извършва по занятие (вж. в този смисъл решение от 17 май 2018 г., Karel de Grote — Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, т. 55).

37 Съдът вече е постановил, че учебно заведение, което предоставя на студент доставка, която е допълнителна и съпътстваща спрямо образователната му дейност и принципно представлява договор за кредит, може да се счита, що се отнася до тази доставка, за „продавач или доставчик“, по смисъла на член 2, буква в) от Директива 93/13 (вж. в този смисъл решение от 17 май 2018 г., Karel de Grote — Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, т. 57 и 58).

38 Всъщност в подобен случай по принцип е налице неравенство между учебното заведение и студента поради асиметрията в информираността и техническите познания на тези страни, тъй като заведението разполага с постоянна организация и технически познания, с каквито няма непременно да разполага действащият за частни цели студент, който инцидентно попада на такъв вид договор (решение от 17 май 2018 г., Karel de Grote — Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, т. 59).

39 Тези съображения са приложими по дело като това по главното производство, в което работодател, който е юридическо лице, сключва със свой служител, който е физическо лице, и евентуално със съпруга на този служител, договор за заем, предназначен за закупуване на недвижим имот за лични нужди.

40 Всъщност дори основната дейност на един работодател, какъвто е EDF, да се състои не само в това да предлага финансови инструменти, но и да бъде доставчик на енергия, този работодател разполага с информация, техническа компетентност, човешки и материални ресурси, които едно физическо лице, а именно другата страна по договора, не е длъжно да притежава.

41 Както понятието „потребител“ по смисъла на член 2, буква б) от Директива 93/13, така и понятието „продавач или доставчик“ по смисъла на член 2, буква в) от тази директива има обективен характер и не зависят от това коя дейност продавачът или доставчикът решава да счита за своя основна дейност и коя — за второстепенна или спомагателна.

42 Освен това, както по същество посочва генералният адвокат в точки 43—46 от заключението си, от една страна, обстоятелството, че предлага такъв договор за заем на своите служители, като им предоставя предимството да придобият собственост, служи за привличане и задържане на квалифицирана и опитна работна сила, като така благоприятства успешната търговска дейност на работодателя. В този контекст предвиденото в договора наличие или липса на евентуални преки приходи за този работодател, е ирелевантно за признаването на посочения работодател за „продавач или доставчик“ по смисъла на член 2, буква в) от Директива 93/13. От друга страна, широкото тълкуване на понятието „продавач или доставчик“ по смисъла на посочената разпоредба служи за привеждане в действие на целта на тази директива, която е да защити потребителя в качеството му на слабата страна по договора, сключен с продавач или доставчик, и да възстанови равновесието между страните (вж. в този смисъл решение от 31 май 2018 г., Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, т. 32).

43 С оглед на всички изложени по-горе съображения на поставените въпроси следва да се отговори по следния начин:

– член 2, буква б) от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че служител на предприятие и неговият съпруг, които сключат с това предприятие договор за заем, какъвто принципно имат право да сключват само членовете на персонала на посоченото предприятие и който договор е предназначен за финансиране на закупуването на недвижим имот за частни цели, трябва да се считат за „потребители“ по смисъла на тази разпоредба,

– член 2, буква в) от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че посоченото предприятие следва да се счита за „продавач или доставчик“ по смисъла на тази разпоредба, когато сключва подобен договор поради интереси, които са свързани със занятието, стопанската дейност или професията му, макар предоставянето на заеми да не съставлява негова основна дейност.

По съдебните разноски

44 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (трети състав) реши:

Член 2, буква б) от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори трябва да се тълкува в смисъл, че служител на предприятие и неговият съпруг, които сключат с това предприятие договор за заем, какъвто принципно имат право да сключват само членовете на персонала на посоченото предприятие, и който договор е предназначен за финансиране на закупуването на недвижим имот за частни цели, трябва да се считат за „потребители“ по смисъла на тази разпоредба.

Член 2, буква в) от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че посоченото предприятие следва да се счита за „продавач или доставчик“ по смисъла на тази разпоредба, когато сключва подобен договор за заем поради интереси, които са свързани със занятието, стопанската дейност или професията му, макар предоставянето на заеми да не съставлява негова основна дейност.

Подписи